ה מ א ס ף

לחדש טבת תקמ"ד

א

שירים

על קבר רעי *)

אוי לָךְ כִּי נִגְזַרְתָּ !
לֹא תִרְאֶה עוֹד בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר ,
בְּהַשְׁקִיפוֹ (אָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ רֹאשׁוֹ
פָּתֶם פָּז) מִמְעוֹן שָׁמַיִם אַרְצָה .

טַל מֵרֵחֵם מִשְׁחָר עַל תַּלְמֵי שָׂדֶה ,
נִגַּהּ הַחֶרֶס בְּרִאֵי נַחַל שׁוֹטֵף ,
מִבֵּין סִבְכֵי חֹרֶשׁ מֵצַל , לֹא יַבִּיטוּן עֵינֶיךָ .

נָהָר מִתְהַלֵּךְ בֵּין עִמְקֵי שׁוֹשַׁנִּים ,
מְנַשְׁמֵת רוּחַ יָמָה , יְנוּסוּן גַּלָּיו ,
בְּנוֹעַם יָרִימוּ קוֹל , וְאָזְנֶיךָ אֲטוּמוֹת .

*) S. Kleists Werke. I. Theil S. 51.

הַדּוֹדָאִים לֹא יִתְּנוּ לָךְ רֵיחָם ,
קוֹל הַתּוֹר כִּי יִשָּׁמַע בָּאָרֶץ
בְּנָעִים זְמִירוֹתָיו לֹא יָעִיר לִבָּךְ ·

זְמֹרַת בְּנוֹר וּמִצַלְתַּיִם ,
יְרֻמּוּ לְקוֹל נוֹתֵן זְמִירוֹת בַּלַּיְלָה
לֹא יוֹסִיפוּ לָךְ עוֹד הַטִּיב נַגֵּן ·

* * *

אָכֵן גַּם בְּמִצְוֹקַת צַדִּיק לֹא תֵרָאֶה ,
כִּי יָבוֹשׁ מְמַחְסֹרוֹ , יְדַאֵג , יְבַלֶּה
בִּבְכִי יָמָיו , בְּהִתְנַשְּׂא רָשָׁע ,
עָטוּף זָהָב וְאַרְגָּמָן בְּגָאוֹן וְגַאֲוָה ,
עֲלֵי הָאָרֶץ ; אַף לֹא בְּהִתְרוֹמֵם
עָרִיץ עַל עַם חָפְשִׁי , בְּעוֹרְךָ
יְלָדֵיהֶם כִּי יָשִׂים עָקֵב ,
הַשּׁוֹאֲפִים בְּכֶסֶף רוּחַ אַרְצוֹ ,
אַךְ מַחְסֹרָה בְּצִלּוֹ לֹא מָצְאוּ ,
אֶל דִּבַּת כְּסִיל תִּשְׂחַק וְכָל
פֶּה חָנֵף לֹא יַשְׂחִיתֶךָּ ·
קִנְאָה וְנָקָם בְּרַע עֵינֵיהֶם , כְּזֹאֵבִים
טוֹרְפֵי טַרְפָּךְ לֹא יַבִּישׁוּן עָלֶיךָ ,

חו

*) לפי דעת מכס אחד נותן זמירות בלילה (מיוחס ג"כ ,
הוא העוף המזמר בלילה (נאכטיגאלנע) ·

חֶרֶב רַעַם וֶהֶבֶר גַּם מוֹסְדֵי אָרֶץ ,
כִּי יִרְעַשׁוּן לֹא יַפְחִידוּךְ ,
עֲמוּדֵי בִּכְסוּרֵת עֲרָפֶל בְּרָקִים יְסוֹבְבוּךָ ,
תָּרוּץ אֶרֶץ , חֶרֶב גַּם רַעַם וְעָוֹן
יַעֲבִרוּן מֵרָחוֹק תַּחַת רַגְלֵיךְ .
חֲבָלִים נָפְלוּ בַּנְּעִימִים לָךְ , שָׁם תִּמְצָא
עֵדֶן גַּם מַרְגּוֹעַ לְנַפְשֵׁךְ ;
אַשְׁרַיִךְ לְיוֹם מַתָּ , אַשְׁרַיִךְ !

ס . ק . כ

* * *

ואלה דברי אחר השרים .
הרוממת זהב המליצה הרים .
החלה נאוה זמר לישרים .
שאת נדבת לב אל הבחורים .

ס"ק ומלוף מדעקוית .

ס"א תמוות ומלעיל כתצבע בתשוכרים .

הֵן שֶׁמֶשׁ גַּם יָרֵחַ בַּשָּׁמַיִם ,
לִמְקוֹם אֶרֶץ חִשֵּׁךְ אוֹרָם יָאִירוּ ;
כֵּן דַּעַת וּבִינָה תּוֹךְ מֵעַיִם ,
חוּצָה יַבִּיעוּ כַּזָּהָר יַזְהִירוּ .

* * *

כי הלשון ותפלתו , כשמו על משכיתו .

הֵן אָמְנָם מֵתוֹךְ הָאוֹר לָעֲנִים ,
אִם תָּעוּ בְּאַפְלֵי דֶרֶךְ יַכִּירוּ ;

כֵּן לָשׁוֹן צַחוֹת מָתוֹק לִשְׁפָתַיִם ,
תָּעֹר בַּמִּדְבָּר *) עַפְעַפָּיו יָשִׁירוּ .

הֵן אִם יַעֲבוֹר צִי אַדִּיר בִּרְחַב מָיִם ,
כֹּל פָּרְשׁוּ גַּס אָז יְבוֹשׁוּ גַּם יַחְפִּירוּ ;
כֵּן כָּל מַצִּיבִים בַּמִּקְרָא יָדִים ,
הָקִיו לֹא בָנוּ , טוֹב עִם רָע יָמִירוּ .

ב
מכתבים

אגרת להרב החכם ר' איצק פאשנאווע בברלין .

והיא תשובה בנאות הכתובים הקדים .

בחורי תמך ילדי שעשועים לחוים ורעים , כדיבים ושועי חפציים וידועים , אשר לרחו לחברה לרוות צמא לאות שפת העברים , הנני נותן לכם את בריתי שלום , והב ובטח עד עולם .

כי לראה שמכם מעטי לצבעותיכם , מליצות ושירים כוכבתם חני המדע על יתר החכמה . לירות דשפיה ר החכמה בלב חיש תבוכה , למען יהיו רוכבי למדים הב והחכמה , ותעבור הרגה במחנה העברים , לחמר לכו הגברים , ומי בעל דברים , יקח לדק ומשפט ומישרי העברים העוריס הניטו לרחות נכוחות , חפשו מליצה שי בברות הצחות , לז נהלו מזימותי , ועלזו כליותי . ברח זו לשוננו הרמתה , אשר מן בלהות העלגים ספתה . רח את הארץ והנה נשחתה , וכמעט קט תמה נברתה , תנשים עד הלום לדרוש שלומה ושובתה . ויבואו ח בברית

*) מעגין ומדברך נאוה .

נגריתה , להיות לה למשען ומשענה , אשר לא תהיה עוד למנה , לכל נלעג לצון לין בינה , כי אם יתרשם בלבב בתמונה • להיות הצמות לתה כתמנה , ושילני שפה ידינו זעבה , ומאשר ישרה בעיני זו דרכיכם , אמרתי לייסר זילכם , ה" יהיה בכסלכם , ושמר מלכד רגליכם •

יהנה רחו רחיתי מעשי תצבעותיכם כי"ק אשר העירותם בלבד על ביאור שכי כתובים , הבאים בתוך בספר אשלי ח" ביאור פ" הולך אחריה פתאום בשור אל טבח יבוא ובעבס אל מוסר אויל (משלי ז ו), ב" ביאור פ" ויתן לך ושכל טוב וג' (משלי ג ג) ואני תמרתי בחפזי שלא זה הכתוב הנ"ל מכוון היטב בביאורי לספרי תמת, ושם אמר בביאור זה הכתוב על זה התוכר , הנה בהבנת המלך שלמה את עמו , לכן על כי מדותיו , הוכח יוכיח לותם ליישרם בשני מיני היסרות אשר בהם יתיה בחדם חיי עד , הם ירחת ה" והחכמה , אשר עליהם יאמר המושל רחשית חכמה ירחת ה" , כי תיקון המדות המכוונה בשם חכמה כי לא נצטה לתיקון המעלות השכליות המכוונה בשם חכמה כי לא נפתח נורה על החכן , אם לא תלוטש תחלה • אשר בחיבורם יחד יקנה השלם בחדם את עולמו , ואז בהם מייסרבייס בלמייס כמשה"ב יראת ה" תוסיף ימים , ואמר החכמה תחיה בעליה , ובמתת ותדעו שבחיות תבלית הירחה לשמור הצדק והיושר בהנהגת בני חדם זה עם זה עד יושלם הקנין ביניהם , בהיותם נשוחים זה מזה בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים , לכן יכונה תיקון המדות שהוא עצם הירחה בשם חסד להיות שעיקרה ג"ח היא היא עם רעהו שעליהם השלם עומד כאמרם ז"ל כי לולי זה העור המכוונה בשם ג"ח אין היא יוכל לחיות בעולם כי זה בונה , וזה חופר זה אורג וזה תופר , זה סוחר , וזה קופר , וזולתם כל היא יעזור בריעהו , אך תיקון המעלות שהוא עצם החכמה , מכוונה בשם אמת , להיות שתכלית החכמה להשביל האמת בכל דבר מחמת בינה , ומהמבואר שתקון המדות נגלה לעין כל בנעל המדות , להיותו מוכת היחידים כמ"ש הרב בעל מוכת הלבבות משל"כ תיקון המעלות שהוא ענין שכלי מוכות הלבבות • לכן לא יגלה לעין בשר כי החכמה חרושה על לב המשכיל, והוא הדבר שאמר בהמור הכתוב הקודם לזה חסד ואמת אל יעזבוך ר"ל אל תעזוב קרחה והחכמה המכוונים בשם חסד ואמת כאמור : קשרם על גרגרותיך, מוסב על החסד האמור שהוא תפארת לעושיהם , וברחה ונגלה לעין

לעין כל , כענק חסר בנוכח הכוותר : **כתבם** על לו
לבך , מוסב על החמת החמור , שיהיו רשומים ה
התוכלות החמתיות בלב משכיליהם , **ומצא חן** , מוסב
תקון המדות המכוונה בסם מסך , שתקון המדות הוא תפא
לעוסיהם כמש"כ מוכיח תדם לחברי חן ימצא מוחליק לש
ואמר **דברי פי חכמה חן** ר"ל מוסריו כמו שנדרו ר
בכמה מקומות : וכלל טוב מוסב על אמת החמור אשר
מצאתי נמצא בללחתו החמתית בעולמו , כי שכל עיונו הללי
בטעם למען **תשכיל** בכל אשר תעשה , וידוע כי תו
החדם והללחתו החמתית הוא קנין החכמה המכוונה בזה ב
אמת , והוא זה שללימותו על כל בעל התייס כמ"ש ומור
האדם מן הבהמה אין , כי הכל הבל , פירש
חכמה אשר מחין תמצא לטעם תכלית שנדע הוא שלא כ
כמו שביארנוהו בהרחבה במ"ח , הוא זה מותר האדם החמי
מכל בעלי חיים לך אשר המותרות הם הבל , כן זאת תקרי
בביאורנו הקצר לם" אמת ופה הרחבנו קצת הביאור דע
וקחו את ערוגתו .

ועתה נכוח לבאר פה" הכ" החמור , ואני ידעתי כי טו
תדעו הביאור הכולל , צריך אני לפרט לכם ידוע
פרטיות ומוכרחות לדעת אותם כמו הכלל שהוא צריך לפרט ואו

עבס הוא שם תכשיט ועדי כמו **את תפארת העבסים**
והוא המביא לידי תלוה , עד"כ **לבבתני אחות**
כלה באחד ענק מצורניך ומהידוע שהשור שרוצ
להכניסו לבית הטביחה יבלי עמל ויגיעה יקח אדם מעט תי
או מספוא בידו ומראה לשור והולך במראה זו לבית הטביח
והשור בהות נפשו לאכל הולך אחריו עד יבוא אל הטבי
אשר ככה התויל בהות נפשו אשר התעורר מסכת קידוש נ
הנוחפת הולך אחריה עד יגיע למסר נפשו עד"כ **נוא**
אשה חסר לב נגע וקלון ימצא . ויהיה טעם מוכ
בזה כטעם **ויסרן** אותו שעליהו יסורים . והנה זאת התלו
הנטועה בלב האדם יקרוא עכס ע"ד ככס כסב שמלה שלמ
כמש"כ **כי לאויל יהרג בעס** ר"ל התשוקה תהרגהו
הוא בעין עם החמור אחריו **ופותה תמית קנאה** . ואמ
וחבבה מבעס עיני , שהוא מטעם **כלו עיני מיחכ**
לאלהי שעיניו כליון ותשוקה . וכפי" אמרו חו"ל למ
בקרא שמה עכסה שכל הרואה אותה כועס על חשתו פי
מעכב על חשתו כטעם תבעה לבת רב חסדה , חשר על כ
חמ

מר הכתוב **וברגליהם תעכסנה** מגיד שהוא יוצא שילפי כלומר שהם מעוררים התשוקה בלב תשוקיהם לתורם ל בתרם בכועס ·

מעתה וכיון לדין בחור הכתוב התימור כי עכם התויל ר"ל תשוקתו תביא לותו אל היסורים כמו שאות פשו של הסור תביא לותו אל הטבח · והרי זה כח בלמוד :מצא למד שאני כ"פי הדמיון התמורים בזה כדרשים כמין וומר שכי כ"פי הסוי במו **בי כמוך בפרעה** שפל אתה :פרעה ופרעה כמון ·

ן זאת רצתה עין בחיניתי בבחור מקרבי קודם אלה , ועתה אתם בראכי ה"! אם כח מצא בחורי זה חן עיניכם , קבעוהו בדפוס , למען ירחו רבים ויבינו לאורו כי זולי ימצא חן בעיני אלהים ואדם · דברי ידידכם הדורש טוב לעמו ודובר שלום לכל משכילי עם נעזר התלמידים **יצחק** בית הלוי איש ספינאב ·

* * *

חשובה ב" בבאור מלת עכס והעתקת המקרא שהב"ח היקר ר" יואל בר"ל מבולין ·

מ ש ל י יז"

מ ק ר א ·	ה ע ת ק ה ·
ל ג הולך אהריה פתאום ,	23 ער נעהט אים נאך אין זומפ לויכפלטן ,
כשור אל טבח יבוא , נלייך דעם אוכ שלאכטפאנק נלייטען לקטן ?	
וכעכם אל מוסר אויל ·	ווי ווען דער וואלנטדע שלעפפט דעו עהמען כשטריקונג ·
ד' יער יפלח הע כבדו ,	24 נים שטעלט דעו שטעדע כפייל דאם הערן נרשלישטע
כמחר צפור אל פח ,	וו מיילט מיין פענליין דער כאנטע מו
אלא יוע כי כנפשו הוא ,	דעם שרינטעם פעשר ליכקייט מונגווולטע ·

כ א ו ר ·

פתאום , תאר הפעל (חדוועדכוס) מוסב על ההליכה , שרשו פתה ונגזרו סוכירות הבלתי מובנת בנפש הפועל

הפועל לו הפעול (תיבר תיילן) ולזה יהי' שם פתי מופל
הנמהר במעשיו, לפעול קודם שיקול במחוכי הפכל ודל
לא יער פעלו ומביאו אל התכלית הרצה (תיין מוכבדהכטוחי
לייכעזוכניגר) וגם אלו מי שאין לו כח בנפשו לשפוט ע
הדברים כראוי מבלתי יכולת לעמוד על כל מציניתם ו
פרטיהם כפי הצורך, והוא המכוכה בל"ח (תיין תייכפעלטינ
ולאנגלים כאלה נקל לפתותם ובודאי יחמיכו לכל דבר כי
דרך המפתה להראות כל דבר מצדו הטוב ולהעלים את ה
שיש בו או הנמשך ממנו, ושם בעצמם לא יפקלו בדעתם
הרע הזה, לכן יהיו נפתים וממהרים לעשות, ובכחיכה הז
יתורגם גם השם הזה בל"ח (תיין לייכטפלידיגער) וכמו
תאר הפעל פתאום אם הוא בכחינת הפעול יתורגם בכ
(טנעפל, פלעצליך, חוכפרמוטעט) אך בכחינת הפועל יתור
(תיבר תיילט, לייכטזיכניג, חוכדהכטוחם, תיינפעלטינ*
כשור, ירבה במשלים לתאר את ההליכה ההיא, כדרך המליצ
ויאמר במשל הת" שהוא הולך לחריה כשור הוה ההולך לת
לחרו טובחו, ולא ידע כל דבר והוא מפל על הבערות, (ד
דומהייט): וכעכם, לדעת רש"י ז"ל הוא בחט ובלב
לחריה הוא לשון כבל, ויש עוד דעות רבות וקלוקות בעי
השם הזה, אך כלם מודים כאחד ((ורפי בכללם) שהוא ג
תכניח מתכניתי הכשים, כי כן כתב ואת תפארת העכם
(יפעי' נ' י"ח) ואני תניע לפניכם פי' נכון שמעתי מפי חכ
נדול, כודע בשערים שמו, גם על השם הזה גם על הפס
הנתון לפניכו וזה הוא מצאתי בדברי הימים הקדמונים שכה
הכשים להתלבש בשיף המעטף את כל הראש ומשם היה יור
על כל הלחורים והעודף ממנו היה מרוח עוד בקיזה לחמו

ט

---

*) האריכתי בראור המלה הזאת מב" טעמים, ת" של
מצאתים עוד בשום מקום מבוארת כראוי • ב"
להראות כבדות ההעתקה מלשון אל לשון, שאם תתרגו
כה תיבת פתאום (חוכדהכטוחם) יורה זה על הפחזו
שבמעשה אבל לא על הבערות שבו, ואם תתרגמנ
(תיינפעלטינ) להיפך תורה על הבערות ולא ע
הפחזות, לא כן התיבה העברית שתכלול אלו ב" ההוראו
יחד, והיא בעצמה תביא את רעיון המלין אל מצ
הבערות שזכר מיד לאחריה • (ויש לעיין על זה) ואכן
האריתי בטעם הלאחרון •

על פני הארץ *) וכשהן הולכות הסרוח הזה מתנועע לחריצן בתנועה עקומה ועקלקלות, דומה לתנועת נחש וזה יכאר ויקשט לת כל הנוף, ולכן תתנבר על ידו כח התשוקה בחיים להתחבר אל המשה טובת המרחה הזיה. ולנו רואים גם היום שיתנו הנשים סרוח כזה בבגדיהם שקורין בל"ח (לייענ שלעפפע) ולזה אומר הכניח ולת תפארת העכסים (דיא מייעסטעט דער שלעפען) מה שלא אמר בשאר התכשיטים שהכיח שם לפי שתכליתם לתת יקר ותפארת אל הלבוש בו. וכן בכאר וברנליהם תעכסנה (שם שם ט"ו) שהיו סורמים ברנליהם, כמה שקורין בל"ח (לייגן שלעפפבאן נאכט). ומעתה נבא לבאר לת הפסוק שלפנינו שהוא המשל הב" על ההליכה יאמר העלין בו, שכמו שהעכס הזה הנסרח על אחורי החשה יגוע כפי הלוכה, כן בהכל הזה במשך אחריה לכל מקום שתרצה והוא נמשל לעונש דבקותו בה. אל מוסר אויל, תאר לעכם שהוא לה למוסר אויל, כלומר שבה תאסר לת האויל בסוסרות התשוקה והתאוה, וכמו שזכרנו. עד יפלח, כי בפתע יבא בעל העוכפת אל ביתו ויפלח בחץ כבדו (מדברי הפלגן יחייה) - ואחרים אומרים שהחץ הוא משל אל התאוה הבלתי הגונה, והיא תזיק. כאחר, סיום המליצה במשל הסובב על כל הענין, כמו שב" המשלים הרחשונים סובבים על ההליכה בלבד.

יואל בר"ל

ב

תולדות גדולי ישראל

תולדות הרב יהון יצחק מברנפלד -

ח ת י מ ה.

בשמוע פערדינאנדום מלך בעשפאלים לת שמע בואו, וישלח להכיחהו אליו וישימהו שר בחצרו ויסב שם שליו ושלמן, ויכתוב לת כירושו של ספרי מלכים בהיותו בן חמשים

*) ויתכן שכון הנכיח לזה בחמרו (יחוקאל ד' ט"ו) ופרושי טבולים ברחשיהם.

מזמיר ושם שפה ברל"ג ליצירה, ואלה דבריו בהקדמותו לספר כת"ל, בקצור ומטו לשון "מעט • בהיותי שקט על שמרי במולכות פחרטו"גאל, ארץ מולדתי וברצותי להתחיל בפי' ס"מולכים אל בית המלך לטח נקראתי הוא מלך ספרד עליון למלכי ארץ המוזכל במולכות קאסט"יליה, ואחרי"נאן זקאטח"לניה ניא"ליה ואחר היו היס, זכחתי אל מצר בית המלך יהסבל, והייתי קרוב אליהם ימים רבים, ויתן ה"אותי לחן בעיניהם, ובעיני השרים היושבים ראשונה במלכות, ואתעסקתי בעבודתם שנונה שכה, גם עוסר גם כבוד אשר יעשה אותם החדש ומי בהם, קניתי לי בחנריהם ובטירותם, על כן תפוג תורה, והמלחכה נעזרה, ומפני עבודת מלכי הגוים לשר לא מובני ישראל המה, נטשתי את כחלתי מלכות יהודה וישראל, ופירושי בספריהם, ובשכה התפיעית שנת מו"הם ליסראל לכך מלך ספרד כל מלכות גרח"נטח (Granata, Grenada) והעיר הגדולה גרח"נטח רבתי עם שרתי במדינות, ובחזקתו ובנבה לבו חלף רוח ויחטא, זו כתו לאלוהיו, ויחמר עמו בלבו במה אתרצה לאלוקי המאזרני חיל למלחמה, בזה אקדש לקוני אשר נתן את העיר הזאת בידי, אם לא בהכנים תחת כנפיו העם הסולכים במוסך שם פזורה ישראל, ולהסיר לחמונתו וזתו הבת הסובבה או להשליבם אל ארץ לחרת מפני, לא יסבו עוד בחרבי, ולא יכונן לנגד עיני, ולכן יפח דבר המלך ודתו בדת מודי ופרס, וכרוזת קורח בחיל, לבון לחורין כל משפחות בית ישראל כי תעברון בימים תפלחון ותסגדון לאלוקי הגוים, טוב הארץ תאכלו כמונו היום ותשבו בארץ ותסחרוה, ושם תמולנו ויזדייתם ושם אלקי לא תזכירו, ולאלקי לא תיתיכון פלחין, קומו נאו מתוך עמי ! מכל מדינות ממלכתי וכמשלם מדשים לא תשאר פרסה מכל אשר יקרא בשם יעקב, ובשם ישראל יכונה בכל מדינות מלכותי • ואכבי יגעתי בחר נרוני, דברתי אל המלך פעמים שלש בעמו אי אתחנן לו, לחמר הושיעה המלך ! למה תעשה כה לעבדיך ? הרבה לכו מזהב ומתן זהב וכסף, וכל אשר לחיים חיים מבני ישראל, יען בעד ארצו, קראתי למלאכי רוחי פני המלך לבקש על עמי, ורוזנים נוסדו יחד לדברן אל המלך בכל עוד להסיר סופרי הקץ והחמיר, ואת עחשבתו אשר חשב על היהודים לאבדם, ובעו מרם יחטא חזקו לא ישוב וופני כל, והמולאכה עומדת על יניכו לשטנו, הטיתו ברוב בקחה, לעשות מעשיהו החל זנחור • ויהי כשמוע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו, ויחמרו איש אל אחיו חזק ונתחזק, בעד דתינו ובעד תורת אלוהינו, יוקוד מחרף ומגדף, ומפני חויב ומתנקש, אם יחיונו בחיה, ואם ימיתונו ומתנו לא נחלל בריתנו, לא נסוג אחור לבנו, ולנחנו

ואמחנו כלך בסס ה" אלהינו , ויאכו בלח כח שלש מאות אלף רגלי הנם אשר אנכי בקרבו מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד מכל מדינות המלך , אל אשר היה שמה מרוב ללכת יאכו , ויצא מלכם לפניהם וה" נרחסם , זה יאמר לה אני , וזה יכתוב ידו לה" , ממם בלכו למלכות כאר"טונגאל ולמלכות נבח"רת (Nawara) הקרובים אליהם , והכה צרה ומשכה אפלה מנודח , ומצאם צרות רבות ורעות הסוד והסבר ' ורעות הדבר , ומסם שמו בים דרך , ונתיבה בתים עוים , וגם יד ה" היתה בם להמם ולאבדם כי רבים בני שומעה לעבדים ולשפחות ויופרו בכל גלילות הגוים , ורבים טובעו בים סוף , בללו כעופרת בגוים אדירים , וגם ממם בתו בתם ובמים , כי בשרפו התניות , ויתבער בם חש ה" , בוף דבר מכל משפטיו הרעים אים לא בעדר , אשר לאחד לאדב , ואשר לרעב לרעב , ואשר לשבי לשבי , והדביק ה" בם את הדבר , והיו לזעוה לכל ממלכות הארץ , עד כי ספו תמו מן בלהות , וישארו מעט מהרבה , וכמחמר אבותיכו הן נועמו אבדמו בלב ים בלמו אבדמו , יהי שם ה" מבורך ! נם אני אנחר דרכם דרך אניה בלב ים ואני בתוך הגולה בחתי עם כל ביתי , הבנים בני , ובנותי נחתי , פה העירה נעאפ"ליס ההוללה אשר אלכים מלכי חמד המוה , השכה הוחת שנת נר"ים הייתם , ואברתי אל לבי אשר כדרתי משלמוה בספר מלכים וכו' ע"בל .

בשנה השניה וימת המלך פערדיראנדום , ויקם תחתיו אליפוגוום וגם הוא אהב את הרד"יא ויעמד בתקפו ויהי נדול ליהודים עד כי קראל השמיני מלך פראנקרייך וינרש את המלך אליפוגוזם מכסא מלכותו , וירד הרד"יא עם המלך אל אי ציציליען בשנת הרכ"ד ליצירה , ישוה בן חמשים ושבע .

ויהי אחרי מות המלך אליפוגוום , וילך הרד"יא לקאדפו (אי ביס היקיני אשר אחת ממשלת ווניציא) ויכתוב שם את פירושו לם" ושעיה וה" אשר ליחו את פירושו על ס" דברים , אשר כאהב מחנו בנאתו מאתרטונגאל ולא נודע לי הסבה והקדמתו לם" הכל כתב וז"ל בס כי התאנף ה" על עוני לא השיב ידו מהלא , וינאלו אנשי הארץ , את כל קניני , ויבא רזון בנשמתי , ויהפכו ליגון כל שמחי , כי רבות אנחותי , וכי רחיתי צרת עמי , נם שב נם ישיש וכל אשר בשם ישראל יבכה , רצא ה" את חזקי במרצע , לנאת מתוך ההפכה הזאת ונוסע , ונכנסתי באניה בלבים , ובשמלת ה" עלי בחתי לאי קודפו , ואשב שם ואנה הקרה ה"לפני יום שעשיתי בפירוש הספר הזה , ונפשי נהלה ושמחה , החזיקה בו וזכקו לו , ותאמר ,

מוסיפה כח בנדלו ומילו , כהנה מבלי לו כי מעט לשר היה במפעלו ועתה יסבהו בללים בתלים בללו , וכו' .

בשנה ההיא הלך לחיטאליען , והתבודד עצמו לדבר ה" ויכל לעשות פירושו על ספר דברים , זיכתוב ספר זבח פסח וס" בחלת תבות ואחר זה כתב ס" משיבי יעושה וס" משמיע ישועה , וס" ושועות משיחו והוא בן שמים ואחד שנה , בשנת הרכ"ו ליצירה .

אחרי שם שנה ותחל הריב בו יוסבי וויניציאה למלכות בספרד ; על דבר המסחור , ויסיתו אנשי וויניציאה את הרד"ק למלין ביהותם וכין הספרדים , וירחם שם את גודל מכאתו לעין כל וישקיט את הריב , ויהי לתפארת בין העמים .

אחרי הדברים האלה ויחל לכתוב את פירושו על ס" ויקרא , ועל ס" ירמיה יחזקאל ותרי עשר בשנת הרמ"ד ליצירה , והוא בן שמים ושבע שנה *) ויומת בשנת ה"רסח , בהיותו בן שבעים ואחד בוויניציאה , ויסיתו לותו בהרון ויהי לכל גדול הספד ובכי לכל שרי וויניציאה , ולכל היהודים ימים רבים , ויעלו את גויתו לפחדוח , ויקברו אותו מחוץ לעיר , ואחריו נקבר אלנו|מ"הרי מיכן זלה"ה , אחל בכות החויב בשנה ההיא לנור את העיר , ויחריב את כל סבוביתיה , כעלם מקום קבורתו ולח ידע איש היכו עד היום הזה .

ואלה שמות בניו אשר הוליד יהודה , יוסף , ושמואל , יהודה היה רופא ומשורר נדול **) ושמואל לח הלך בעקבי אבותיו , ויוסף לח ידעתי מה היה לו .

הרב

---

*) אמר הכותב . יש לנו עוד חבורים מהרד"ק ז"ל אשר כבר כתו בדפוס בימיו ואשר לח העליתי זכרונם בספרים הכתב , להיות נעלם ממני זמן לאחם אל האור , והם , נדק עולמים , יסות העולם , עטרת זקנים , מפעלת אלקים , להקת הבניחים , שמים חדשים , מרכבת היחבה , רחש חמוכה , ועוד מלאתי שכתב תשובות על י"ב שחלות להרב ר" שמול הכהן . וכדאמרו וויניציאה שבת של"ד ואנכי לח רחיתים מימי , לאנס שבלונו מהם מאוד מכאי התוכות .

**) אמרו חכמי הנוסרים כי זה ר" יהודה הוא הנקרא ר" יהודה

הרב רב יצחק אברבנאל הלזה היה כל ימיו, איש יסר וירח אלהים, ונעים בחברת מרעים ואדורש טוב לעמו, ולפי שנראה מכל ספריו איך היה מתנגד לחמונת הכוזרים, ואיך עמל להכיל כל מבוכדי דתם, וע"כ אהב את הנסיה היטרים בלבותם, ונהנה בחבורתם, ובקש שלומם וטובתם, וזה דרך החכם החמתי ממנו ירחה וכן יעשה כל דורש חכמה ואוהב את החדש.

ד

תולדות הזמן.

אגרת נעתק מספר חכם נוצרי על דבר חנוך הנערים בברלין. חתימה.

וכבר יצאו איזה נערים מחדר החנוך הזה שלמים בחכמת החשבון והכתב לשרת את גדולי עמם במסחרם, וחמשה מהם הלכו למדרש הגדול הנקרא (יאקימסטהלסי גימנאזיום) אלה ללמוד חכמת הרפואה ואלה ללימוד הדתות, כי נמצאו כבר בחיזה מדינות יהודים מלומדי משפט, ובמדינות הקיסר

יהודא מיסיר ליאון אשר חבר ס" הכוזרי הנקרא בלשונם (Dialogi Leonis Judaei) והוא נקרא בלשונם לעת העברעאום (Leo Hebraeus). ואשר נקרא בלשון ספרטיען, מעסטרע לעאן אבארבנאל מעדיקא העברעא (Meſtre Leon Abarbanel Medico Hebraeo) והוא חבר מליצות החכמה הנודעים לתפארת בין העמים (Dialoghi di amore de Leone Hebraeo Medi-eo.) ונם הרב ר" עזרי" מן האדומים הביאו בס" מאור עניים לאמרי בינה פ" מ"ד דף קמ"ד ע"ח ואמר: הנה החכם מיסיר ליאוני בעל הדיאלוגו פילון וסופית (Dialogus inter Philonem et Sophiam.) ולא דבר מאומה שהיה ליאוני הזה בן הרדית. ובאמת נראה שהיה בן שם איש אחר, לפי שאמרו עליו שהיה משוחר גדול ואם נקיש אמן הסיר שחבר לכבוד אביו הנדפס בראש ס" נביאים אחרונים נראה שלא היתה לו סגולת המשורר כלל.

הקיסר יר"ה יש להם הרשות לשרת בכל שירותי הממשלה ,
ובהמבורג הושיבו כעת יהודי יוקבל בספרדים לכחין הדת
(כלטאריום) • ואחד מתלמידי המדרש פילאנטראפין חשר
בדעתו *) הוא כעת פה שירצו להוסיף דעת בחכמות חשר
התחיל ללמוד שם , והוא כער מסכיל חשר מחריתו יצגה מאוד
לתפארתו ותפארת מגדלין •

זה חלי שנה ויהי היום המיועד לבחינה כוללת לעשות את
לימוד הנערים ואת מעשיהם , ויתקבצו במהר כתעוד
הזה רחשי עדתם ובתוכם החכם ר" משה בן ר" מוכתר ,
ורבים מלומדי הנוצרים וגם תלמידי הנער הייתי בלתקתם •

והנה ידעת ידיד לבי ! את המנהג בתחרטי שמנו לבחין
את הנערים ימים רבים טרם בא יום הבחינה ,
וללמדם בעל פה למען דעת הבית על כל חשר ישחלום
מוריהם , ואין רשות לחים זר בין העומדים לשחול דבר ; לח
כן היה פה עם נערי היהודים • היום מתלמדים מפני כחות
נפשם בחברה, והרשות לכל חיש בין העומדים לשחול את חשר
יחפוץ • והנה יצחו רחשונה חיזה נערים להבחן בחכמת התשבורת ,
ונשחלו כל השומעים חיך הנדילו לעשות לכל חשר שחלהו
מחתם • ואיך תתירו את השחלות העמוקות בחשבון ערבית
ובחשבון התכת הכסף במופת מותך • ואחר זחת שחלהו מחתם
לחת טעם לדבריהם , ויעשו כן , וברחה כי לח למדו זחת
דרך תפיסת כללים לבד , כי חם בחשבון שכליית • ואחריהם
בחו לחרים להרחות את ידיעתם בתכונת השמים והחרץ
(גיאגראפיע) וירחו הנערים את ארך כל
מקום ורחבו על הכדור ועת זריחת השמש ושקיעתה וכו" וכל
דבריהם במופת ובטעם • ואחריהם בחו לחרים להבחן בחכמת
הלשון ויקרח היחד חיזה קאפיטולי במקרח ויעתיקם ע"פ
הדקדוק ולמוליפ ללשון תשכ"ו והשני העתיק מלשון צרפ"ת
ללשון שם"כנ , והשלישי הרחה את גדולתו בחכמת הנעאגרא"פיע ,
וחלה ביופי כתב יפה וחלה בציורים נחים יתיצבו לעין כל, סוף דבר
כל מעשיהם נכונים ורו יושבי המסכיות ומפי החכיכים •

ויואל

---

*) פילאנטראפין הוא שם מורכב משתי מלות יוונית ,
ופירושו אהבת לחדם , וכאן את המדרש הזה פילאנטראפין ,
להורות שתכלית עיקרם הוא אהבת האדם בכלל ללמדו
דעת לבבו, ואין הבדל בין יהודי לנוצרי והגרי אצליהם •

ויואל אלה ! והיה זאת בכל בתי החנוך לבני עמנו • המשכיל לאדר יזכור ימי עלומיו , וידע איך יפעלו המוריס ברמיה ואיך ילמדו התלמידים את כל בעל פה , למשך עור את עיני העומדים , יבא הכה לרחות את מצב החנוך הזה ויתחומם • בערי החנוך הזה ימצאו חן ושכל טוב בעיני רוחומם , לרוב נקייתם בהלבושיהם , ומושב הכהנתם עם מוריהם , אשר יכבדום מירחת רוממותם ולא מחימה , כאשר יעשו בערי עמנו נגד מוריהם • החים דניאל בן יפתח וכיתו , המה היסדים אשר יתמכו את הבנית הזה , ורבים מחכמי קהלם הירחים ומרדים לדבר ה" ולא ישימו לב ללמד לבניהם תכמות זרות , ברחותם את תכלית החנוך הזה ויהפך לבבם ויתנדבו גם המה לתת מדי חדש בחדשו סך מסוים כפי ערכם וכחם , זכרה להם אלה לטובה !

בעת נודע ביהודה את אשר בדבו רחשי החנוך הזה סך עשרה לויסד"אר לאשר יחבר ס" **המדות לנערי בני ישראל** , ור"ח ניסן תקנ"ד הוא יום מיועד לפתוח את הספרים אשר יכתבו על זה ולבחור את הטוב שבהם , בינן הכוערים בעם ! ראו את כל זאת פעלו היהודים הנבזים בעיניכם , אשר אמרתם : הנור פנה אלינם עורף , אין להם חלק בחכמה עוד • הרפו ידכם הקשה הקשה הסירו קבלותם מעל שכמם , שימו להם חלק בארצכם והיו כאחנו , או תחלה האחן דעה !

ה
בשורת ספרים חדשים

רשימה תמה ומתוחמה , בסידור ח"כ מסויימה , מן קבוצת ספרים ונקראה בשם ביבליותיקי העתיקה המפורסמה והרוממה אשר מאז מקדם קבץ ורכב וחפץ חיש טהור וקדוש בנבר הקים עולה של תורה הרב הגאון נשיא אלופים **מוהר"ר דוד אפנהיים** ז"צל אין ערוך אליה , והיא מכמה אלפים ספרים חסוכים ורבים נדפסים על קלף וכמה מאות כתובים יד אשר לגודל חשיבותם ויקרם לא נמצאו זולתם (והמה הוכנו אחרונה בסידור ח"כ ברשימה לבדהם) הכל בכתב יפה חף נעים

נעשים , ועס רוב יושנס עוד לא פנה הוד תבהרת מכתבם , וזיו כריכותם ההדורות לא נשתנה ורמה לא היקה בם , כבת במלות בעליה ה"ה החלוף והקנין התורני המרומם כבוד הר"ר אי"צק בהן נר"ו בן הגר המפורסם הנגיד מוהרר זעליגמן כהן זצ"ל נדפסה פה המבורג יעת התקמ"ב נעשה ע"י איש מהיר במלאכתו בשבת ובבר ה" היה יקר ליקירה .

הרשימה מן ספרים דפוסים ק" דפים והרשימה מכיעבות יד כ"ד דפים אין קוואַרטאַ .

אהבי החכמה ומחזיקי לומדיה ! הביטו אל הרשימה הזאת , ורחו מלאכת חכמי ישראל אין ערוך אליה , מוכחת בקרן זויות ואין דורש ואין מבקש . קבוצת ספרים הזאת כוללת כל ספרי הקודש הנכתבים בלשון עבר והנעתקים אליה בימים הרחוקים מי יודע תעלומות החכמה אשר נעלמה מעיניכו בהיות קנוי ספרי חכמה כזה בידי אנשים אשר לא ידעו להועיל היקר מן הזולל , ולהפיץ בישראל דעת דברי חכמיהם אשר לא ידעו מלפניהם . והנני מעתיק לפניכם את דברי החכם ריטער מיכעליס פראפעסער בגעטינגן *) ז"ל : הרשימה המפורסמה הזאת רחיתי זה שבע שנים בכתיבת יד , כי נשלמה אלי מהילדם"היים בהיותה מיועדת למכירה ע"י המוכט . ואנכי כתבתי בעת הזאת כזה בלשון הנה נעלם מעני שם הסופר אשר הכילליטעקע " תחת ידו למכרה , גם " לא ידעתי קבת מכירתה , אבל לו ישמעו לעצתי למלות " בקשתי לא יאוכרו את הספרים האלה אחת אחת ע"י הכרזה (אוקליאן) כי יהי" בזה הסרון אשר לא יוכל להמנות , " בפזר קנוך בספרים יקרים ומסוכים כזה אלה פה ואלה שמה " ואני יודע שם לא יאסף ספר אל כתיבת יד אשר אין ערך " אל יופיו ביד אין מבין ' ויהי לבוז " ועתה נשלח אלי הרשימה הזאת הדפוסה , מאת ידידי האדון הלברהטט הויניג , רחיתי ושמחתי .

תתימה בדף הסמוך .

*) Johann David Michaelis orientalische und exegetische Bibliothek. 21 Theil, Nro. 304.